

ב. תיאור המחקר ומטרותיו

במובנה הפורמלי ובמובנה המהותי. היבט היציבות, אף שאינו אפיון של משטרים דמוקרטיים בלבד, נכלל בהערכה משום השפעתו על יכולת התפקוד ועל המשילות.

כל אחד ואחד משלושת ההיבטים הללו כולל מקבץ תכונות המהוות אבני פינה בבניין הדמוקרטי (תרשים 1). **ההיבט המוסדי** כולל חמש תכונות: אחריותיות (Accountability), ייצוגיות, השתתפות, איזונים ובלמים וכן טוהר המידות בממשל (שחיתות). **היבט הזכויות** כולל שש תכונות: זכויות אזרחיות, זכויות פוליטיות, זכויות חברתיות, זכויות כלכליות (קניין), שוויון מגדרי ושוויון למיעוטים. **היבט היציבות** כולל שלוש תכונות: יציבות הממשלה, קונפליקט פוליטי ושסעים חברתיים.

כל אחת ואחת מן התכונות הללו נבחנה באמצעות מספר ממדים כמותניים בינלאומיים (31 מדדים בסך הכול) ובאמצעות סקר דעת קהל שבדק עד כמה, לתפיסת הציבור, התכונות הללו מתקיימות בישראל 2004.³ לגבי התכונות הנכללות בהיבט הזכויות, המבטא את הפן המהותי של הדמוקרטיה, נבדקה גם מידת התמיכה של הציבור הישראלי בערכים הדמוקרטיים מתוך כוונה לעמוד על מידת ההשתרשות של התרבות ושל הערכים הדמוקרטיים. הסקר שנערך במרס 2004 כלל מדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בישראל (יהודים וערבים).

הקריטריונים לבחירתנו בתכונות הנכללות במדד היו אלה: תקפות, מהימנות, שונות, שקיפות, בהירות, פירוט, זמינות המידע ומידת המעודכנות שלו. משום מורכבות התופעה הנחקרת בחרנו להתמקד בבחינת

זו השנה השנייה שהדמוקרטיה הישראלית עומדת למבחן ולהערכה במסגרת פרויקט מדד הדמוקרטיה, ששם לו יעד: להציג בצורה מהימנה ומקיפה את איכות התפקוד של הדמוקרטיה ואת אופן התפיסה שלה בעיני הציבור הישראלי.¹ מתוך ההכרה בחשיבות קיומה של דמוקרטיה מהותית ויציבה בישראל, ביקשנו באמצעות המדד לזהות את הטעוץ שיפור וטיפוח במשטר ובתרבות הדמוקרטיים שלנו.

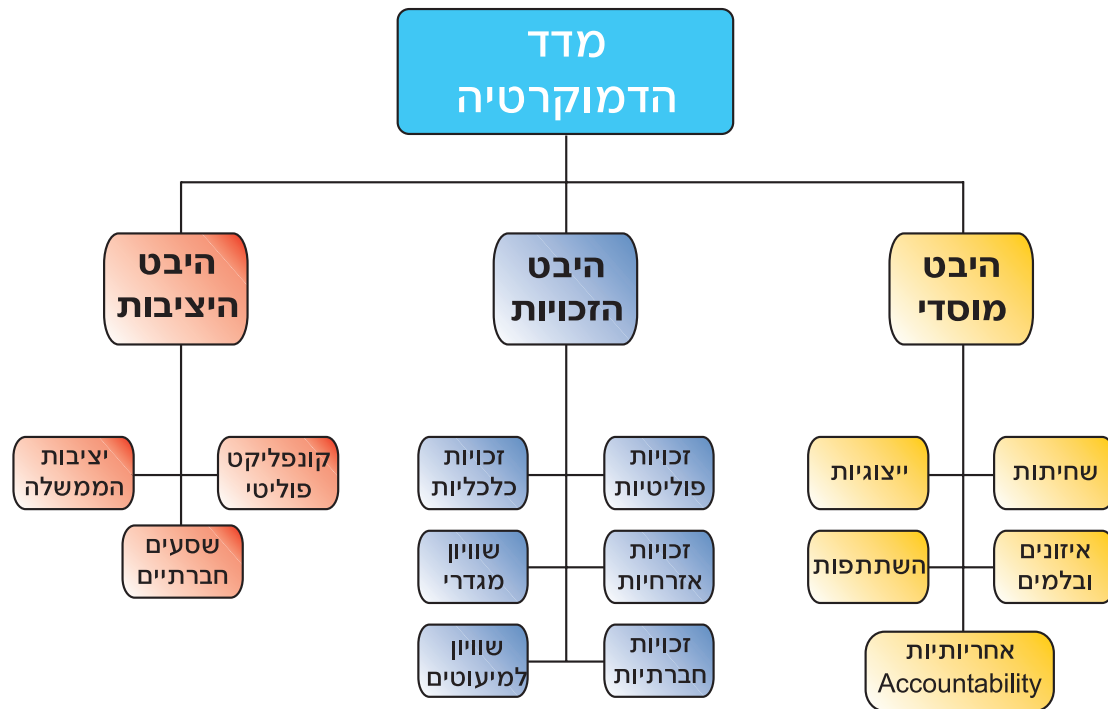
משום הרצון לבחון הן את תפקודה של הדמוקרטיה בפועל והן את אופן תפיסתה בעיני הציבור, נערך המחקר בשני מישורים: האחד - בחינה של היבטים מרכזיים בתפקוד המשטר הדמוקרטי לפי אינדיקטורים כמותניים המקובלים בקהילת המחקר בעולם; והשני - בדיקה (באמצעות סקר) של תפיסת הציבור את מצב הדמוקרטיה והערכת המידה של השתרשות התרבות הדמוקרטית בציבור, השתרשות המהווה תנאי לקיומה של דמוקרטיה מהותית בישראל.

בשני המישורים נערכה הבדיקה בפרספקטיבה השוואתית כפולה: בינלאומית (מצבה של ישראל בהשוואה ל-35 דמוקרטיות בעולם) והיסטורית (מצבה של ישראל לאורך השנים).² לצורך ההשוואה ההיסטורית הגדרנו את העשור האחרון כנקודת ההתייחסות העיקרית, ובבחינת דעת הקהל שילבנו גם נתונים מוקדמים יותר שהיו בנמצא.

מתוקף המורכבות וריבוי הפנים של הדמוקרטיה נבחנו מדד הדמוקרטיה משלושה היבטים מרכזיים של התופעה: היבט המוסדות (להלן: ההיבט המוסדי), היבט הזכויות והיבט היציבות. בדיקה מן ההיבט המוסדי ומהיבט הזכויות מלמדת על מצבה של הדמוקרטיה

1. ראו אריאן, אשר, דוד נחמיאס, דורון נבות ודניאל שני, **הדמוקרטיה בישראל: דוח מעקב 2003 פרויקט "מדד הדמוקרטיה"**, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2003.
2. ואלה הן המדינות שנכללו במדגם הפרויקט: אוסטרליה, אוסטרליה, אירלנד, אנגליה, אסטוניה, ארגנטינה, ארצות הברית, בולגריה, גרמניה, דנמרק, דרום אפריקה, דרום קוריאה, הודו, הולנד, הונגריה, טייוואן, יוון, יפן, מקסיקו, ניו-זילנד, נורווגיה, ספרד, פולין, פינלנד, צ'ילה, צ'כיה, צרפת, קוסטה ריקה, קנדה, קפריסין, רומניה, שוודיה, שווייץ, תאילנד. מידע על דעת הקהל במדינות הללו אינו קיים לגבי כלל ההיבטים הנבחנו בסקר שבמדד.
3. המדדים הכמותניים ששולבו במחקר פותחו ויושמו על-ידי גופי מחקר בינלאומיים שונים, ובהם Minorities at Risk, Polity, United Nations Human Development Project, The International Country Risk Guide, Freedom House, Transparency International, Heritage Foundation, והחוקרים Michael Gallagher, Arthur Banks, Arend Lijphart. הנתונים להשוואה הבין-מדינית בנושא דעת קהל נלקחו ממחקרים בינלאומיים, ובעיקר מן World International Social Science Project.

תרשים 1

לשם כך נערך סקר נפרד שכלל מדגם מייצג של הנוער והעלה שאלות לגבי העמדות, הרגשות והתפיסות של הנוער ביחס להיבטים שונים בדמוקרטיה הישראלית, תוך כדי השוואה בין הנוער לבין האוכלוסייה הבוגרת. הסקר שנערך במרס 2004 כלל מדגם מייצג של אוכלוסיית הנוער בישראל (יהודים וערבים).

בחוברת זו מוצגת תמונה מסכמת של מצב הדמוקרטיה הישראלית 2004 לפי דירוגה במדדים הכמותניים השונים ובסקרי דעת הקהל, תוך כדי התייחסות לשינויים מן השנה שעברה. בנוסף לכך מוצגים מספר ממצאים מתוך המדדים הבינלאומיים ומסקר דעת הקהל בהשוואה היסטורית או עולמית. פרק נוסף הוקדש לדיון במצב הנוער ובהדגשת מוקדי עניין ספציפיים במבט משווה. הנתונים המלאים של מדד הדמוקרטיה 2004 מופיעים בנספחים בסוף החוברת.

הרכיבים המשמעותיים והמובהקים בדמוקרטיה, תוך כדי הכרה במגבלות ברמות התאורטית והמעשית, הכרוכות בניסיון למדוד דמוקרטיה.

פרויקט מדד הדמוקרטיה ממשיך במשימה שהציב לעצמו: לקיים הערכה תקופתית של מצב הדמוקרטיה בישראל בניסיון לגבש מאגר ידע שיקדם מחקר ושיח ויעורר מודעות לנושא. מדד 2004 כולל את הנתונים המעודכנים ביותר שנמצא תוך כדי הצגת השינויים שחלו בשנה האחרונה.

השנה, לצד עדכון המדד, בחרנו להתמקד באוכלוסיית הנוער בניסיון לאפיין את הנוער הישראלי באשר לתפיסתו את תפקוד המשטר הדמוקרטי ובאשר להטמעתו את הערכים הדמוקרטיים בישראל 2004.